

Adeu a Ferran Zurriaga, el patriarca de l'escola en llengua pròpia

La història de l'escola en català al País Valencià no s'explica sense la figura de Ferran Zurriaga. Activista de la llengua, amant del seu país, aquest mestre va tindre un paper decisiu en la dècada dels seixanta i setanta, com a director de la revista *Escola* i com a impulsor de la Secció de Pedagogia de Lo Rat Penat. Zurriaga va faltar dimecres 30 de novembre a l'edat de 84 anys i deixa darrere seu un llegat de compromís i estima per l'ensenyament i el País.

Text **Violeta Tena** @violetatena
Fotos **Miguel Lorenzo-Arxiu** @miguellorenzo_

Fa poc Vicent Álvarez deia que el País Valencià no ha reconegut com cal la figura del mestre Ferran Zurriaga. I, segurament, Álvarez té bona cosa de raó. Perquè Zurriaga, com Josep Lluís Bausset, ha estat un d'aquells personatges subterranis que han poblat el segle XX valencià; un home discret i feiner, sense el qual el País Valencià no seria el que és a hores d'ara. L'ensenyament va ser la seua gran passió i a ella es va dedicar en cos i ànima. I ho feu, a escala individual, però també, i sobretot, en termes col·lectius. Zurriaga fou un dels introductors del freinetisme a l'Estat, un model d'ensenyament que contravenia l'escola franquista de "la letra con sangre entra". A més, fou una peça clau en l'activació de la Secció de Pedagogia de Lo Rat Penat el 1964, el ger-

men d'allò que acabaria sent, ja a les dècades dels setanta i principis dels vuitanta, el moviment a favor de l'ensenyament en l'idioma propi.

Res del que avui tenim existiria sense l'empenta de Zurriaga i la colla d'entusiastes —homes i dones— amb qui compartí militància per la llengua des de les aules. Fa uns anys, l'investigador Alfred Ramos va escriure que Zurriaga i la ja desapareguda Carme Miquel eren "el John Lennon i el Paul McCartney" del moviment de renovació pedagògica. "Aquell va ser un treball col·lectiu del qual vam gaudir molt. Entre tots, cooperativament, hem fet coses que pensàvem que no podríem fer i que no pensàvem que tindrien tanta importància en el futur", deia en la darrera entrevista publicada a EL TEMPS.

Nascut a Olocau l'any 1938, Zurriaga va créixer en una família que es dedicava a l'agricultura, però que, tanmateix, tenia inclinació per l'univers de les lletres i les idees. Ell mateix contava la influència que per a la seua trajectòria tindria, temps a venir, la lectura de *Morada de Paz (Shantinketan): La Escuela de Rabindranath Tagore en Bolpur*, sobre una escola índia que trencava tots els esquemes de l'Escola Normal pròpia del règim franquista. El cuquet de les

aules ja l'havia mossegat i, amb l'objectiu d'estudiar magisteri es traslladà a València. A la facultat, però, va constatar que els mètodes d'ensenyament que allí es promovien res tenien a veure amb els seus interessos. A Zurriaga allò el neguitjà, però no el paralitjà.

Perquè, a València, el jove Ferran va descobrir també un cau per manifestar les seues inquietuds. A la capital valenciana viu el seu oncle, Ismael Roselló Zurriaga, un valencianista de pedra

picada que, abans de la Guerra Civil, havia participat en la fundació del Partit Valencianista d'Esquerres. És a través seu que Zurriaga entra en contacte amb Lo Rat Penat. L'entitat fundada per Constantí Llobart havia sobreviscut a la ràtzia anorreadora del franquisme i esdevingué, a partir de la dècada dels cinquanta, un lloc de trobada per a aquells que tenien inquietuds valencianistes. No s'ha de passar per alt que ja el 1949 Carles Salvador impulsà des de la

Secció de Literatura i Filologia els cursos orals i per correspondència de valencià.

Zurriaga s'hi apuntà i allí entrà en contacte amb altres que, com ell, descobrien nous horitzons per al País. Allà coneix Enric Tàrraga, els germans Codonyer... i mestres com ara Carme Miquel, Pilar Catalayud, Enric Alcorisa... A tots ells s'afegeixen joves estudiants de la Universitat de València que l'any 1959 havien participat en la creació de l'Aula Ausiàs March. Les esclatxes en el mur de →

→ la intolerància que representava el franquisme havien començat a obrir-se. Lo Rat Penat bull.

En aquell ambient sorgeix també la proposta de posar en marxa la primera Ruta Universitària del País Valencià. Es tracta d'una idea inspirada en l'experiència catalana: una trobada aparentment excursionista que persegueix fomentar el debat i el diàleg entre joves amb interès per la qüestió nacional i social. La primera trobada té lloc el març de 1962, entre Lliria i Olocau, poble nadiu de Zurriaga. La ubicació no és casual. Al capdavant de la iniciativa hi ha Eliseu Climent, Vicent Álvarez i el mateix Zurriaga, que es fa càrrec de tota la logística. Allà es donen cita Enric Solà, Alfons Cucó, Carles Jorro, Vicent Ventura, Jaume Pérez Muntaner... Joan Fuster és l'encarregat de pronunciar la conferència de clausura.

A aquelles altures, alguns dels participants en la Ruta ja han fundat el MOSCA (el Moviment Social-Cristià de Catalunya), un col·lectiu antifranquista clandestí inspirat en les idees del Concili Vaticà II. Zurriaga hi participa de forma activa i posa els seus coneixements al servei de la causa. És a Olocau que ell i Eliseu Climent disposen d'una multicopista vietnamita amb què editen un breu pamflet, *La veu dels sense veu*. Un d'aquells exemplars l'enviaren a Diego Sevilla Andrés, que havia estat vicepresident de la Diputació de València, procurador a Corts i conseller nacional del Movimiento. Sevilla Andrés, esvalotat en llegir-ne el contingut, va escriure un article duríssim a *Levante* amb el títol "Burguesía y separatismo" en primera plana, al qual va donar rèplica, unes setmanes més tard, Joan Fuster. L'article de Fuster, titulat "Mi vela en este entierro" va provocar la reacció de les forces vives del franquisme a València. El de Sueca fou vetat per sempre més al diari. Aquell incident fou l'inici del seu bandejament polític i social.

Pedagogia Freinet

La preocupació nacional és ben present en Zurriaga. Però també l'educativa. L'estiu d'aquell 1962 serà decisiu per a l'esdevenir d'aquell jove mestre. A través del Servei Civil Internacional, marxa a l'Arieja, França, per participar en un camp de treball. Allà entra en contac-

te amb Christiane Jagueneau, la qual li parla dels mètodes pedagògics de Célestin Freinet (1896-1966). "A mi se'm va obrir un món nou, perquè allò era el que estàvem buscant els companys que després formaríem la Secció de Pedagogia de Lo Rat Penat. Allò coincidia amb la manera com nosaltres volíem que fos l'educació i l'escola del País Valencià", explicava. En tornar a València, Zurriaga esdevé la corretja de transmissió entre aquells plantejaments i els seus companys de Lo Rat Penat. Han trobat el fil del qual podien tirar i alimentar les seues inquietuds.

El 1964 naix oficialment la Secció de Pedagogia de Lo Rat Penat. "El grup va trobar en l'ombra protectora de la societat de Lo Rat Penat, el marc legal per desplegar tot un ventall d'activitats i accions que iniciaren la renovació pedagògica de l'ensenyament al País Valencià, com ara l'organització d'estades per debatre qüestions pedagògiques, la realització de conferències, tallers i cursos d'introducció i de difusió de les tècniques Freinet...", escriu Alfred Ramos. A través de la revista *Escola*, que fundaren el 1965 i tingué una vigència de cinc anys, establiren molts dels principis del que, al remat, acabaria sent l'escola en llengua pròpia. Zurriaga en fou director.

Sota l'aixopluc de Lo Rat Penat aquell grup de joves, entre els quals hi ha Carme Miquel, Tere Pitxer, Enric Alcorisa, Pilar Calatayud, Roser Santolaria, Adela Costa, Pilar Vela, Gaspar Izquierdo, Mercè Viana, Maria Pérez, Ismael Blasco, Pepe Pitarch i Manolo Civera, multiplica les seues activitats: col·laboren en revistes, organitzen concursos literaris, alimenten el moviment de renovació pedagògica o fan sessions de didàctica de la llengua als cursos de l'Institut de Ciències de l'Educació de Lingüística Valenciana. També a ells correspon la confecció dels primers llibres de text per a l'ensenyament en valencià.

Són temps per atendre molts fronts. El moviment, tanmateix, agafa més i més consistència. La Pasqua de 1967 organitzen una trobada de mestres a Sant Pau d'Albocàsser (en el mateix indret on el 1933 havia tingut lloc la I Colònia Escolar Valencianista) sota el lema "Llengua i escola". Assisteixen representants de l'escola nova de Catalunya, del grup

Batec de Lleida i les ikastoles d'Euskal Herria. El règim franquista encara la receta final i allà es parla, i molt, de com ha de ser l'escola del futur. "Fou allí que vam prendre consciència de la necessitat de tenir una escola totalment en valencià, per trobar eines i formes de treball per motivar els infants i pares per la llengua del País Valencià". En els anys següents, aquella colla de valencians esdevingueren punta de llança del moviment freinetista a l'Estat.

Fou, en bona part, a partir de tota aquella experiència que s'articulà el primer projecte d'escola en català del País Valencià. Era un projecte engrescador que concità la simpatia de moltes persones notables. Adolf Pizcueta, Josep-Vicent Marqués, Joan Fuster, Ernest Lluch, Enric Tàrrega... foren alguns dels qui hi contribuïren econòmicament. Havia nascut l'escola La Tramuntana, que després seria La Masia. Fou, també, el germen d'altres iniciatives, com La Gavina o Les Carolines.

En la dècada dels setanta, ja deslliats de Lo Rat Penat —l'entitat havia estat segrestada pel blaverisme—, el grup comença a volar per lliure. L'any 1974 naix l'Associació Escolar per a la Impremta i la Correspondència. Alhora, el moviment sindical va agafant embranzida i participa en el Secretariat de l'Ensenyament de l'Idioma. Els anys subsegüents, molts dels qui formen aquella colla impulsen les primeres coordinadores de mestres. Fou la llavor d'allò que, temps a venir, seria Escola Valenciana.

"El problema de l'escola en valencià ha sigut que la societat civil no l'ha acompanyada com esperàvem (...) —reflexionava en l'entrevista—. Amb la Llei d'ús i ensenyament en valencià es va fer recaure la responsabilitat de recuperar l'idioma a l'esquena de l'escola (...). Hem d'entendre que, si volem construir un país, la llengua ha de ser un element essencial, més enllà de les aules. La supervivència del valencià no pot dependre només de l'escola". ●